

Yükseköğretimde sağlık eğitimine genel bir bakış

Prof. Dr. Mustafa Solak

1953 Eskişehir, Sivrihisar doğumludur. 1976'da Atatürk Üniversitesi Biyoloji Bölümü'nden mezun oldu. 1985 yılında Anadolu Üniversitesi (Tıp Fakültesi) Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıbbi Genetik Bilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. 1986 yılında Yardımcı Doçent, 1992 yılında Doçent ve 1999 yılında Profesör unvanını aldı. 1993 yılında Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Dekan Yardımcılığı, 1999 - 2007 yılları arası Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde bir dönem Rektör Yardımcılığı, iki dönem Tıp Fakültesi Dekanlığı, Bölüm Başkanlığı, Anabilim Dalı Başkanlığı, 2008 - 2010 tarihleri arasında Yükseköğretim Kurulu Başkan Danışmanlığı, Yükseköğretim Denetleme Kurulu Üyeliği ve Başkanlığı görevlerinde bulundu. Dr. Solak, halen Afyon Kocatepe Üniversitesi Rektörüdür.

Sağlık eğitimi alanında eğitim gören öğrenciler, tıp doktorluğu, diş hekimliği, eczacılık, hemşirelik ve fizyoterapi ile sağlık teknikliği alanlarında eğitim almaktadır. Uzman hekimlik, pratisyen hekimlik, diş hekimliği, eczacılık, fizyoterapistlik, hemşirelik, ebelik ve diğer bazı sağlık mesleklerine yönelik eğitimler; üniversiteler tarafından yürütülen başlıca hizmet öncesi eğitim programlarıdır.

Ülkemizde 2011-2012 eğitim-öğretim yılında yükseköğretim kurumlarında 3 milyon 780 bin 916 öğrenci ön lisans, lisans ve lisansüstü düzey ile tıpta uzmanlık düzeyinde eğitim almıştır. Yine aynı eğitim döneminde sağlık alanında ve değişik eğitim düzeylerinde toplam 128 bin öğrenci öğrenim görmüştür. Sağlık personelinin üniversite düzeyindeki eğitimi, Yükseköğretim Kurulu tarafından düzenlenmektedir. Diğer sağlık personeline yönelik eğitimler ise sağlık meslek liselerinde verilmektedir.

Üniversitelerimiz, sağlığın dört temel alanına yönelik ülke ihtiyaçlarını dikkate alarak kaliteli sağlık eğitimi vermek için önemli çaba sarf etmektedir. Burada artan nüfus ile birlikte sağlık hizmetlerine olan talep, kronik hastalıklar ve geriatri sağlık hizmetlerine yönelik ihtiyaç, nüfustaki artış ve değişimleri karşılayacak şekilde hem kırsal hem de kentsel sağlık kuruluşlarının sayılarındaki artış ve bu kurumların geliştirilme ihtiyacı dikkate alınarak öngörülen kontenjanlara bakıldığında; 2011 yılına ilişkin veriler

şöyle gerçekleşmiştir: Tıp fakültelerinde 8.900, diş hekimliği fakültelerinde 2.271, eczacılık fakültelerinde 1.509 öğrenci eğitim almışken, 2012 yılında bu eğitim programlarının kontenjanları sırasıyla, tıp fakültelerinde 9.570, diş hekimliği fakültelerinde 2.785 ve eczacılık fakültelerinde 1.660'a yükselmiştir.

Hemşirelik eğitiminde ise öğrenci kontenjanı 44.000'i geçmiş bulunmaktadır. Halen sağlık eğitiminin temel taşı olan 63 tıp fakültesinde 9.809 öğretim üyesi; 42.000'i aşkın tıp eğitimi öğrencisi, 12.704 tıpta uzmanlık eğitimi öğrencisi ve 4.255 lisansüstü eğitim öğrencisine en iyi şekilde eğitim vermek için üstün çaba göstermektedir. Diğer taraftan dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplum giderek yaşlanmaktadır. Bu bağlamda geriatri ve fizik tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinin önemi giderek artmaktadır. Bu nedenle fizik tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinin üst düzeyde verilebilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan fizyoterapist ve fizyoterapi teknikeri yetiştirilmesine bu dönemde gereken önem verilmelidir. Geçtiğimiz yıl fizyoterapist yetiştiren birim ve programlarda 11.682, fizyoterapi tekniker programlarında (ön lisans düzeyinde) ise 6.700 dolayında öğrenci eğitim görmüştür.

Bir ülkede sağlık hizmeti bütünlük arz etmelidir. Sağlık hizmeti sunumunda hekim, uzman hekim, hemşire, eczacı, fizyoterapist, tekniker, teknisyen ve laborantlar sağlık hizmetinin paydaşlarıdır. İyi ve kaliteli bir sağlık hizmeti sunmak paydaşların birbirini tamamlayıcı, des-

tekleyici tarzda çalışmasıyla gerçekleşir. Kaliteli sağlık hizmeti zincirinde yer alan sağlık çalışanlarının iyi yetişmesi, kendilerine iyi eğitim verilmesi, çağdaş bilgi, beceri ve donanımla yetiştirilmeleriyle gerçekleşir.

Ülkemizde 165'i aşkın üniversitede sağlık eğitimi programlarının kalitesinin artırılması ve güncelleşmesinin sağlanması amacıyla yukarıda sayılan sağlık eğitimi türlerine ilişkin çekirdek eğitim programı geliştirme çalışmaları başlatılmıştır. Bunun ilk örneği tıp eğitimi ile ilgilidir. Ülkemizde birinci basamak sağlık hizmeti sunan ve şimdiki adıyla "aile hekimliği" görevini üstelenecek pratisyen hekimlerin iyi yetişmelerini sağlamak için 2000'li yıllarda tıp fakülteleri arasında ortak çalışma başlatılmış, bu çalışmaların sonucunda tıp fakültesi dekanlarının Aralık 2002 tarihinde Çukurova Üniversitesi'nde yaptıkları toplantıda tıp eğitimi ulusal çekirdek eğitim programı hazırlanmış ve 1 Ocak 2003 tarihinden itibaren tıp fakültelerinde uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama ile tıp fakültelerinin hepsinde tıp eğitiminin içeriği %60-65 dolayında aynı içerikte ve düzeyde olması benimsenmiş, geriye kalan %30-35'lik kısmının içeriğinin ilgili fakültenin öğretim üyesi kapasitesine göre hazırlanması ön görülmüştür. Bu eğitim modelinde birinci basamak sağlık hizmeti sunan aile hekimlerine aynı bilgi ve beceri, aynı tutum ve davranışların kazandırılması sağlanmaktadır.

Tıp fakülteleri için yapılan çekirdek eğitimi programı çalışmalarını daha sonra

diş hekimliği ve eczacılık fakülteleri ile hemşirelik yüksekokulları ve fizyoterapist yetiştiren yüksekokullar izlemiştir. Bu çalışmaların sonunda her birim kendi çekirdek eğitim programını hazırlayarak Tıp ve Sağlık Bilimleri Eğitim Konseyi ve Üniversitelerarası Kurulun tavsiye kararından sonra uygulamaya geçirmiştir.

Türkiye’de son dönemde Yükseköğretim Kurulu’nda sağlık eğitimi alanında ciddi çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Yükseköğretim Kurulu ilk olarak 2 Şubat 2008 tarihinde yayımladığı bir yönetmelikle başta tıp doktorluğu olmak üzere, diş hekimliği, eczacılık, hemşirelik, ebelik ve fizyoterapi eğitim programlarının asgari eğitim koşullarını belirlemiştir. Bu yolla söz konusu mesleklerle sahip bireylerin mesleki yeterliliklerinin Avrupa Birliği üyesi ülkelerde tanınabilmesi için bu alanlara ilişkin yükseköğretim programlarının eğitim müfredatları ile eğitim sonunda kazanılması gereken bilgi ve beceri düzeyleri belirlenmiştir.

Yükseköğretim Kurulu, konuyla ilişkin ikinci bir çalışmayı üniversitelerimizde yer alan tıp fakülteleri ile Sağlık Bakanlığı’na bağlı eğitim ve araştırma hastanelerinde sürdürürken tıpta uzmanlık eğitimi gündemine almıştır. Söz konusu birimlerde sürdürülen tıpta uzmanlık eğitiminin standartları uzmanlık eğitiminin kalitesi, eğitim dalları ve yan dalların tanımlanması ile eğitimin süresi gibi çok önemli konuları Sağlık Bakanlığı yetkilileri ile birlikte değerlendirmiştir. Mayıs 2008 tarihinde Yükseköğretim Kurulu adına 5 temsilcinin kurula katılmasıyla “Tıpta Uzmanlık Kurulu”nun çalışması sağlanmıştır. Tıpta uzmanlık eğitimine ilişkin ön görülen yönetmelikler hazırlanarak uygulamaya geçilmiştir. Bu yolla ülke genelinde sağlık hizmeti sunacak uzman hekimlerin tıp fakülteleri ile bakanlığa bağlı eğitim ve araştırma hastanelerinde aynı içerik ve aynı nitelikte yetişmesi için gerekli tedbirler alınmıştır.

Yükseköğretim Kurulu, üçüncü bir çalışma olarak tıp fakültelerinin bünyesinde yer alan bölüm, anabilim ve bilim dallarının mevcut durumunu 21.05.2009 tarihli toplantısında gündemine almıştır. Kurul bu toplantıda tıp fakültelerinin yeniden düzenlenmiş hali ile işleyiş ve teşkilat yapısını düzenleyerek üniversitelere tebliğ etmiştir.

Yükseköğretim Kurulu gerçekleştirdiği bu çalışmaların yanı sıra 2008-2009 yıllarında üniversitelerin akademik ve idari personel istihdamında birimlerde norm kadroya geçiş çalışmalarını başlatmıştır. Ancak bu çalışma, çeşitli nedenlerle tamamlanamamıştır.

Yukarıda sağlık eğitimi programlarına ilişkin genel gelişim ve işleyiş sürecine ait

özet bilgilerin sunulmasından sonra bu eğitim programlarının gelecek dönemine ilişkin bazı hususlara temas etmekte yarar olacaktır.

Sağlık eğitiminin en temel öğelerinden biri tıp eğitimidir. Tıp eğitiminin sürdürüldüğü tıp fakültelerinin kuruluş, işleyiş, çalışma ve hizmet standartlarının yeniden belirlenmesinde ve gözden geçirilmesinde çeşitli yararlar bulunmaktadır. Örneğin tıp eğitimi süresinde öğrencilerin çok sayıda ve türde vaka görmeleri sağlanmalı, eğitim sonunda mutlaka merkezi bir sınav yapılmalı, sınav sonucunda mezunların başarısı gözden geçirilmelidir. Yine eğitim sürecinde öğrencilerin klinik ve laboratuvar araştırmalarına girişleri teşvik edilmeli, gerekli alt yapı imkânları sağlanmalı, bütçe imkânlarından yararlanabilmeleri için gerekli düzenlemeler gözden geçirilmelidir.

Bilindiği gibi tıp fakülteleri ve hastanelerinde; eğitim ve öğretim, uygulama ve araştırma ile sağlık hizmeti olmak üzere üç önemli görev yürütülmektedir. Tıp eğitimin amacı insanların sağlıklı yaşamalarını sağlayacak ve toplum sağlığını en yüksek düzeyde tutacak iyi hekimler yetiştirmektir. Ülkemizde bir kısım tıp fakültesinde kapasite üzerinde öğrenciye eğitim verilmektedir. Son dönemde Yükseköğretim Kurulu’nun belirlediği öğrenci kontenjanlarındaki artış sınırlı olsa dahi, önceki yıllardan gelen birikim kontenjanların normal kapasitenin üstünde gerçekleşmesine neden olmuştur.

Ülkemizde tıpta uzmanlık eğitiminin işleyişinde bir ikilem söz konusudur. Uzmanlık eğitimi tıp fakülteleri ile Sağlık Bakanlığı eğitim hastanelerinde sürdürülmektedir. Halen tıpta uzmanlık eğitiminin yasal düzenleyicisi Sağlık Bakanlığı’dır; ancak eğitimin ağırlıklı yükü üniversitelerdedir. Bu nedenle yasal yetkinin Yükseköğretim Kurulu’na verilmesi daha yararlı görülmektedir. Diğer taraftan tıpta uzmanlık alanlarından her biri için yapılandırılmış bir eğitim programı mevcut değildir. Her tıpta uzmanlık eğitimi alanı için istenen düzeyde ve edinilmesi istenen bilgi beceri ve tutumlar tanımlanmalıdır. Yine her uzmanlık dalı için eğitim tamamlandığında edinilecek yeterliliklerin çerçevesi ayrıntıya inilerek belirlenmelidir. Ayrıca tıp eğitimi ile tıpta uzmanlık eğitimi için ön görülen temel kriterler diş hekimliği ve diğer birimler için de geçerlidir. Ülkemizde sayısı 31’i bulan diş hekimliği fakültelerinde diş hekimliği ve diş hekimliğinde uzmanlık eğitimi ile diğer birimlerde verilen eğitim için de aynı yol izlenmelidir.

Günümüzde sağlık eğitimi sürdürülen birimlerde öğretim üyesi piramidi tersine dönmüştür. Yükseköğretim Kurulu’nca 2008 - 2009 yıllarında norm

kadro çalışması başlatılmışsa da değişik nedenlerle sonuçlandırılmamış ve kurumlarda uygulamaya geçilememiştir. Bu durum üniversitelerde değişik sorunlar oluşturmaktadır. Bazı üniversitelerde öğretim üyesi yığılmasına, diğer bazı üniversitelerde ise öğretim üyesi açığına neden olmaktadır. Düzensiz öğretim üyesi dağılımı, verilen eğitimlerin kalitesini ve standardını olumsuz etkilemektedir.

Üniversitelerde sürdürülen sağlık eğitiminin genel durumunu gözden geçirdikten sonra eğitim programlarının çağdaş ve güncel düzeyde sürdürülebilmesi için yapılması gerekenleri şöyle özetleyebiliriz:

- Sağlık eğitimi veren birimlerin uygulama alanları, derslik ve laboratuvarları, fiziki alanlar ile ekipman ve donanım durumu yeniden gözden geçirilmeli,

- Birimlerde norm kadro uygulamasına geçilmeli,

- Öğretim üyesi istihdamında yalnızca tam zamanlı (tek tip) öğretim üyesi istihdamı uygulaması yerine; tam zamanlı, kısmi statüde ve sözleşmeli istihdam gibi seçenekler sunulmalı, bu yolla öğretim üyesi ihtiyacı giderilmeli, sağlık eğitim alanlarına katkıda bulunabilecek ama özeldir hizmet veren akademik personelden mutlaka yararlanılmalı,

- Yabancı öğretim üyesi görevlendirme uygulaması yaygınlaştırılmalı,

- Sağlık eğitimi veren birimlerin öğretim üyesi sayısı, asistan sayısı, laboratuvar imkânları, kütüphane büyüklüğü, öğrenciye verilebilen danışmanlık hizmetlerinin kapsamı, dersliklerin kapasitesi, poliklinik sayısı ve yatan hasta sayısı gibi veriler bir arada değerlendirilerek her birimin alabileceği azami öğrenci sayısı belirlenmeli,

- En önemlisi de sağlık eğitim programlarından mezun olan öğrencilerin diplomalarının Avrupa Birliği ülkelerinde de geçerliliğinin sağlanması için eğitim programlarının mutlaka kısa zamanda ulusal ve uluslararası akreditasyonları yapılmalıdır.

Kaynaklar

2010 Yükseköğretim Öğrenci Kontenjanları

2010-2011 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri

21.05.2009 tarihli Yükseköğretim Genel Kurulunun üniversitelerimiz bünyesinde yer alan tıp fakültelerinin kuruluş şeması kurul kararı

MEB Sağlık İşleri Dairesi Başkanlığı, Şubat 2012

OSYM Yayınları; ÖSYM TUS Kılavuzları, 1999-2011

Yükseköğretim Genel Kurulunca 02.02.2008 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Tıp Eğitimi’nin Çerçeve Programı Yönetmeliği